

ĐỊNH HƯỚNG THIẾT KẾ CÔNG VIÊN TƯỜNG NIỆM TẠI KHU BIỆT THỰ SỐ 1 LÝ THÁI TỔ: SỰ HÒA HỢP GIỮA BẢO TỒN DI SẢN VÀ KHÔNG GIAN CÔNG CỘNG

DESIGN ORIENTATION FOR THE MEMORIAL PARK
AT VILLA NO. 1 LY THAI TO: HARMONY BETWEEN PRESERVATION
OF ARCHITECTURAL HERITAGE AND DEVELOPMENT OF PUBLIC SPACE

Ths. Phạm Đức Long¹

Tóm tắt: Khu biệt thự số 1 Lý Thái Tổ (phường Vườn Lài, TP. Hồ Chí Minh) là một quần thể kiến trúc và cảnh quan có giá trị lịch sử, thẩm mỹ đặc biệt, đại diện tiêu biểu cho phong cách Art Deco tại Sài Gòn. Trước chủ trương xây dựng công viên tưởng niệm đồng bào tử vong và cán bộ, chiến sĩ hy sinh trong đại dịch COVID-19 tại địa điểm này, bài viết phân tích các giá trị cốt lõi của di sản, từ đó đề xuất mô hình thiết kế tích hợp: vừa bảo tồn yếu tố gốc, vừa kiến tạo không gian công cộng xanh, hiện đại và giàu tính nhân văn.

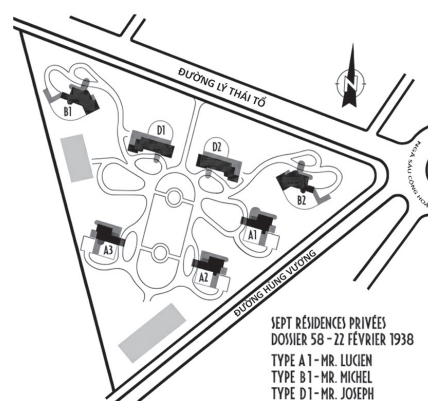
Từ khóa: Bảo tồn di sản, Art Deco, Công viên tưởng niệm, Phát triển bền vững, Không gian công cộng.

Abstract: The villa at No.1 Ly Thai To Street (Vuon Lai Ward, Ho Chi Minh City) is an architectural and landscape complex of high historical and aesthetic value, serving as a representative example of the Art Deco style in Saigon. In light of the proposal to construct a memorial park for COVID-19 victims at this site, this article analyzes the heritage's core values. Consequently, it proposes an integrated design model aiming to preserve original elements while creating a green, modern, and friendly public space with profound humanistic significance.

Keywords: Heritage conservation, Art Deco, Memorial park, Sustainable development, Public space.

Nhận bài ngày 8/10/2025, chỉnh sửa ngày 24/11/2025, chấp nhận đăng ngày 10/12/2025.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ: DI SẢN GIỮA LÒNG PHỐ THỊ

Hình 1. Tổng thể khu biệt thự số 1 Lý Thái Tổ với quy hoạch 7 căn biệt thự theo 3 mẫu thiết kế khác nhau (A, B, D) từ năm 1938

Khu biệt thự số 1 Lý Thái Tổ (trước đây thuộc sở hữu của gia tộc Hui Bon Hoa - Chú Hỏa) không chỉ là một tổ hợp nhà ở cao cấp mà còn là chứng nhân lịch sử sống động của kiến trúc và đô thị Sài Gòn xưa. Được thiết kế bởi kiến trúc sư danh tiếng

¹ Khoa Kỹ thuật công trình, Trường Đại học Tôn Đức Thắng
Email: phamduclong@tdtu.edu.vn

Paul Veyseyre vào năm 1938, đây được đánh giá là quần thể biệt thự phong cách Art Deco đẹp và nguyên vẹn bậc nhất còn sót lại tại thành phố.

Trong bối cảnh khu vực này được quy hoạch chuyển đổi thành công viên tưởng niệm, một thách thức lớn được đặt ra cho các nhà quản lý và kiến trúc sư: Làm thế nào để phát triển một không gian tưởng niệm trang trọng, ý nghĩa mà vẫn tôn trọng và bảo tồn tuyệt đối các giá trị di sản hiện hữu?

2. VẬT LIỆU NGHIÊN CỨU
PHÂN TÍCH GIÁ TRỊ KIẾN TRÚC VÀ CẢNH QUAN KHU VỰC BIỆT THỰ SỐ 1 LÝ THÁI TỐ

Để có giải pháp thiết kế phù hợp, trước hết cần nhận diện rõ các giá trị nội tại của khu đất này.

2.1. Giá trị kiến trúc: "Bộ sưu tập" Art Deco hoàn chỉnh
Quần thể bao gồm 7 căn biệt thự (thuộc các loại hình A, B, D) tạo nên sự đa dạng trong thống nhất. Dù mang vẻ ngoài tương đồng của ngôn ngữ Art Deco, mỗi công trình lại sở hữu những biến thể hình khối riêng biệt, tránh sự lặp lại máy móc.
Ngôn ngữ hình học hiện đại: Các đặc trưng của Art Deco được thể hiện rõ nét qua bố cục tự do, các ban công và ô văng bo tròn mềm mại, hệ giàn pergola, mái đón vươn xa và các lam thông gió tại khối cầu thang hình bán nguyệt.

Hình 2. Các chi tiết đặc trưng của phong cách Art Deco: Bố cục tự do, mái đón vươn xa và các đường nét bo tròn

Tính chất đạo hình và nhịp điệu: Kiến trúc sư đã khéo léo sử dụng các mái che lối vào và ban công nhô dài để tạo nên nhịp điệu của các đường nằm ngang, mang lại sự nhất quán và vẻ đẹp hiện đại, phóng khoáng cho công trình.

Hình 3. Nhịp điệu kiến trúc sinh động

Tính đa dạng trong thống nhất: Dù cùng một loại hình, các biệt thự luôn có một thành phần khác nhau và những biến thể thú vị khác biệt giữa chúng. Điều này cho thấy một tư duy thiết kế công phu, tránh lặp lại máy móc.

2.2. Giá trị quy hoạch và cảnh quan: Tinh thần "Thành phố Vườn"

Giá trị của khu vực không nằm riêng ở từng công trình mà ở tổng thể cảnh quan được quy hoạch bài bản:

Bố cục không gian: Các tòa nhà được bố trí trên một loạt các đường song song bắt đầu từ đại lộ và sắp xếp đối xứng qua một trục trung tâm. Cấu trúc này tạo ra một trật tự rõ ràng nhưng không cứng nhắc.

Hệ thống giao thông: Một đường trung tâm hình bầu dục kết nối với các lối đi vệ thành những vòng lặp để tiếp cận từng biệt thự. Hệ thống đường uốn lượn này không chỉ phục vụ giao thông mà còn tạo ra những trải nghiệm không gian thú vị cho người đi bộ.

Hình 4. Con đường trung tâm kết nối các lối đi

Cảnh quan xanh: 7 căn biệt thự tuyệt đẹp được bố trí một cách có chủ đích giữa những cây cổ thụ rợp bóng mát nay đã hàng trăm tuổi. Đây là yếu tố then chốt tạo nên chất lượng cảnh quan, nơi kiến trúc và thiên nhiên hòa quyện, đúng với tinh thần "Thành phố Vườn".

Hình 5. Những cây cổ thụ và mảng xanh được chăm sóc kỹ lưỡng tạo nên giá trị cảnh quan vô giá

3. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN
ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP THIẾT KẾ CÔNG VIÊN TƯỜNG NIỆM

Dựa trên những giá trị đã được phân tích, việc thiết kế một công viên tưởng niệm cần tuân thủ nguyên tắc: "Bảo tồn để phát triển, phát triển dựa trên bảo tồn". Dưới đây là các định hướng cụ thể:

3.1. Giải pháp bảo tồn di sản

Bảo tồn nguyên trạng một số biệt thự tiêu biểu: Lựa chọn các biệt thự nguyên vẹn nhất, có tính đại diện cho các mẫu A, B, D để bảo tồn toàn bộ. Các công trình này có thể được chuyển đổi chức năng thành "Nhà Triển lãm Lịch sử Đại dịch", "Thư viện Cộng đồng", hoặc "Không gian Sáng tạo & Giao lưu Nghệ thuật". Việc tái sử dụng thích nghi này vừa giữ được hiện trạng kiến trúc, vừa mang lại sức sống mới cho di sản.

Bảo tồn yếu tố cảnh quan gốc: Tuyệt đối bảo vệ hệ thống cây cổ thụ - những "nhân chứng sống" của lịch sử. Giữ nguyên hệ thống đường chính hình bầu dục và các lối đi vòng lặp, biến chúng thành các tuyến dạo bộ, chạy bộ xuyên suốt công viên.

Phục hồi một số chi tiết: Nếu có thể, nghiên cứu phục hồi một số chi tiết kiến trúc đặc sắc đã bị mất (như gạch lát sàn nguyên bản) tại các khu vực trung bày.

3.2. Giải pháp thiết kế công viên tưởng niệm

Đài tưởng niệm như một điểm nhấn hòa nhập: Thay vì một công trình đồ sộ, đài tưởng niệm các nạn nhân COVID-19 nên được thiết kế tinh tế, hòa vào cảnh quan. Có thể là một "Khu Vườn Tĩnh Lặng" (Garden of Silence) với các bức tường đá khắc tên, hoặc một quảng trường nhỏ với tác phẩm điêu khắc trừu tượng mang tính biểu tượng về sự mất mát và hy vọng. Vị trí đặt đài tưởng niệm nên nằm trong khu vực yên tĩnh, có nhiều cây xanh bao phủ, tạo không gian cho sự chiêm nghiệm và thương nhớ.

Phát triển không gian xanh, đa chức năng: Các khu đất trống hiện có và khu vực của những biệt thự không thể bảo tồn (nếu cần tháo dỡ) sẽ được chuyển đổi thành các công viên chủ đề: khu vui chơi cho trẻ em, khu tập thể dục ngoài trời, vườn thực vật, hoặc bãi cỏ lớn cho các hoạt động cộng đồng. Đảm bảo tính "Xanh - Sạch - Đẹp" bằng hệ thống cây xanh đa tầng, thảm cỏ và hệ thống chiếu sáng, xử lý rác thải hiện đại.

Tạo lập một không gian công cộng thân thiện và hiện đại:

Kết nối: Thiết kế các lối ra vào rõ ràng, kết nối liền mạch với không gian đô thị xung quanh. Đảm bảo khả năng tiếp cận cho mọi đối tượng, kể cả người khuyết tật.

Tiện ích: Bố trí đầy đủ các tiện ích như ghế ngồi, đài phun nước, nhà vệ sinh công cộng, wifi miễn phí.

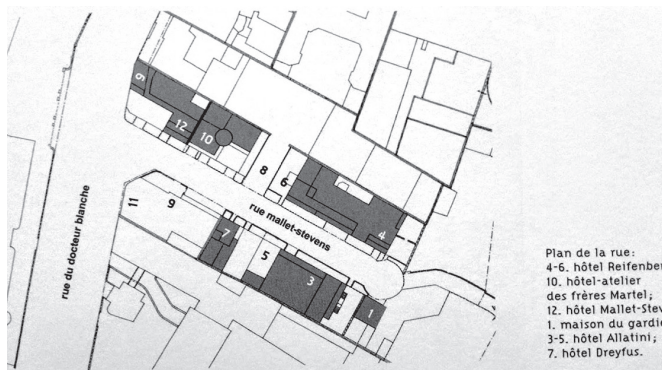
Tương tác: Tổ chức các hoạt động cộng đồng (triển lãm, hòa nhạc nhỏ, hội chợ) để biến nơi đây thành một trái tim văn hóa của khu vực, vừa tưởng niệm quá khứ, vừa phục vụ đời sống hiện tại.

Hình 6. Di sản Kiến trúc và cảnh quan xanh là vẻ đẹp vô giá của đô thị

4. BÀI HỌC TỪ KHU PHỐ MALLET-STEVENS (PARIS, PHÁP)

Được kiến trúc sư Robert Mallet-Stevens quy hoạch và thiết kế vào cuối những năm 1920, khu phố Mallet-Stevens gồm một nhóm biệt thự và xưởng nghệ thuật mang phong cách Hiện đại (Modernist), nổi bật với các đường nét hình học tinh giản, mặt phẳng vuông vức và sự kết hợp táo bạo giữa vật liệu cùng ánh sáng. Đây được xem là một trong những ví dụ hiếm hoi về một khu phố Paris được thiết kế đồng bộ bởi một kiến trúc sư duy nhất.

Hình 7. Mặt bằng tổng thể khu phố Mallet-Stevens

Trải qua gần một thế kỷ với nhiều biến cố của lịch sử, ngày nay, toàn bộ khu phố được bảo tồn gần như nguyên trạng. Một số công trình đã trở thành trụ sở của các tổ chức văn hóa và studio nghệ thuật, khiến nơi đây trở thành điểm đến độc đáo dành cho những người đam mê kiến trúc hiện đại ngay giữa trung tâm Paris.

Hình 8. Khu phố Mallet-Stevens ngày nay

Khu phố Mallet-Stevens là trường hợp bảo tồn thành công mô hình "di sản sống" (living heritage): Vừa giữ được 100 % hình thức và tinh thần Hiện đại thập niên 1920s, vừa tiếp tục là khu dân cư cao cấp thực thụ và điểm đến văn hóa chọn lọc, không biến thành bảo tàng chết cũng không bị thương mại hóa quá mức.

5. KẾT LUẬN

Khu biệt thự số 1 Lý Thái Tổ xứng đáng được nhìn nhận như một di sản kiến trúc cảnh quan cấp thành phố. Việc chuyển đổi chức năng sang công viên tưởng niệm là cơ hội để tôn vinh lịch sử, đồng thời đáp ứng nhu cầu cấp thiết về không gian công cộng của người dân.

Mô hình thiết kế tích hợp được đề xuất sẽ biến nơi đây không chỉ là chốn tưởng niệm thiêng liêng về những mất mát trong đại dịch, mà còn là biểu tượng của sức sống, sự kiên cường và niềm tin vào tương lai của TP. Hồ Chí Minh.

Nguyễn Liên (BT)

Tài liệu tham khảo:

- [1] Thierry Delfossy, *Paul Veyssayer Architect in Indochine 1937-1951*, Ấn bản điện tử, 2020.
- [2] Mel Schenck, *Southern Vietnamese Modernist Architecture*. Thế giới publishers, 2020.
- [3] <https://www.archiweb.cz/en/b/rue-mallet-stevens>